

К 374/Р 77

120000868083

Ирван Радков
Дом
Полный света
Светлый и
яркий чистый
в черном поле

K $\frac{1973}{35}$

K374/P12

K 63(9) + K 641.2

Ирван Радѣв
Однѣ Сѣткѣ
Однѣ Сѣткѣ
Ирван Чѣтѣ
В Червѣвѣ

Русе
1978 г.

Регионална библиотека
"Любен Каравелов"

120000868083

447212

От съставителя

Признателността на потомството към делото на училището и читалището в Червена вода се изразява в чествуването на стогодишнината им. Израз на висока оценка е решението на ОК на БКП в Русе от месец юни 1973 г. юбилеят да бъде мероприятие от окръжен мащаб. За председател на юбилейния комитет беше определен секретарят на ОК на БКП др. Георги Симеонов.

В трите предюбилейни години беше извършена голяма подготвителна работа, в резултат на която значително се поднови облика на двата института, както и облика на селото.

Паметникът на Тома Кърджиев, построен на площада, винаги ще напомня за човека, който извърши революционни преобразования в училището и основа първото селско читалище в Русенско. Будните учители и читалищни дейци през цяло едно столетие даваха светлина и знания на народа.

Сега учителите и читалищните дейци в Червена вода, като се учат от своите предшественици, влагат много сили, умение и творческо вдъхновение за изпълнение на решенията на Десетия конгрес на БКП за изграждане на развито социалистическо общество в нашата страна.

ОСНОВАТЕЛЯТ

Името на Тома Кърджиев е тясно свързано с революционното, просветното и културно движение в Червена вода. Прекарал две години от живота си в селото, той остава тука такива трайни следи, които времето не само че не заличава, а напротив — дава им най-точната и реална оценка, проверена от няколко поколения.

Макар и да е живял сравнително малко, само 37 години, целият му живот е праволинеен, прекаран в борба срещу неправдата и в името на човешкия прогрес. Революционната, просветната и културна дейност и сътрудничеството му на в. „Работник“ и сп. „Училище“ са били основният смисъл на целия му съзнателен живот.

Тома Кърджиев е един от тримата, които заедно с Никола Обретенов и Ради Иванов основава през 1871 година Русенския революционен комитет. По негово поръчение на 1 юли 1873 година той идва в Червена вода за учител, основава Червеноводския революционен комитет „Каран“ и подготвя излизането на Червеноводската чета. Кърджиев е зрял революционер и правилен тактик на революцията. Той добре е прозрял, че е необходимо да се организира местното население, а не да се изпраща чета в Балкана. Четническата тактика вече не е резултатна. Тя може да всее надежда за близката свобода, но не може да организира всеобщо въстание. В писмото си от 15 септември 1875 г. той пише на Никола Обретенов. „... и пак ви пиша, че според мене невъзможно е тази чета да стигне Балкана, когато там ще бъде избухнало

Тома Кърджиев

въстанието сутре вечер. И тъй ние без да можем да се съединим с другите чети, щом преминем десет крачки от мястото си, ще бъдем ударени от войските или от някон потери и като леки от оръжие и припаси ще бъдем разпръснати или разбити, а може би и живи уловени. Тогаз! Ъместо това аз мисля като започне горе бунта, да не тръг-не четата от тука, за да се смеси с онези, когато невъз-можността при тези обстоятелства се вижда, но най-добре е четата ни, тъй организирана от 50 души, както ми бе-лежиш да бъде готова, за да произведе едно местно въс-тание по селата на нашата околност . . .". Кърджиев мно-го ясно разбира, че революцията трябва да има повсе-местен характер, а не откъслечно избухване на въстания, които лесно се потушават. В същото писмо той категорич-но определя становището си: „Това и по този начин дейст-вуване аз разбирам революция, а не само да се тикаме в Балкана, дето хората са приготвени и всичките да въста-нат, а тадес българите неприготвени, както са да тичат и гонят влашките чети, без да имат те никаква подпорка от местата, през дето ще минат . . .“.

Кърджиев имал ясно определени схващания за ре-волюционната борба. Но като дисциплиниран български революционер, той се подчинява на решението на БРЦК за организирането и изпращането на четата, където актив-но и всеотдайно участвува. За него съществувало само ед-на върховна цел — свободата на отечеството. „Сякакво убежище за мене е излишно. И аз не знам за какво сме се родили на света, ако не да умрем за свободата на оте-чеството си.“

Подлото предателство на русенския владика Григорий лишило Кърджиев от участие в четата. Арестували го и пеша го откарали в Стара Загора, където го съдили, но поради липса на доказателства го освободили, след като прекарал в занданите 4-5 месеца при разпити. През януари 1876 г. той отново идва в Русе, където продължава бор-бата. Няколко месеца работил усилено за подготовката на предстоящото голямо въстание. Турските власти узнали за дейността му и за да не попадне отново в затвора, преми-нал в Румъния.

Тома Кърджиев взел дейно участие и в Освободител-ната Руско-турска война. Участвувал в набирането на доброволци за опълчението. По-късно служил в щаба на 13 корпус на Дондуков-Корсаков като разузнавач.

Доживял Освобождението на страната си, той не остана безпристрастен към политиката на Стамболов и неговия режим. Макар и да били съратници в революционната борба, Кърджиев имал твърдите убеждения, че българският народ е тясно свързан с руския и дружбата между

и редна вода. Я. Момчилов
1887
Пратено, до Хр. Момчилов
В. Тимон.
Също добър приятел на истината
във тияте разпорядки, а още се съгласиха
на вярността на мнението, от което се
за простието не да се отпуснем един
необходимо на съществително утвърждаване.
Така не бърза и не погреша във това
свобода и, не да да протестират
дан едно въве, не трябва да се изпитва
художеството си мисли и чувства не да
отидат на свобода, не трябва да
поставяме тия мисли, които
да, да мислим и да се веди и постои
да изидат в истината и свободата си.

Факсимиле от писмото на Т. Кърджиев до Хр. Момчилов

двата братски народа трябва да се заздравява, а не да се прекъсва, както направило правителството на Стамболов. Обявил се против гонението на прогресивните хора в страната и това му донесло омразата на управляващите. Назряло всеобщо недоволство. Особено силно било то в Русе, където се организирал специален комитет. Негов председател бил Тома Кърджиев. В Силистра избухнал бунт. Избухнал такъв и в Русе. Те не успели, но били жестоко потушени. Най-преданите народни синове — активни революционери, участници и герои от Сръбско-българската война, били разстреляни през февруари 1887 година. Жертва на стамболовия режим станал и Тома Кърджиев.

Тома Кърджиев има големи заслуги и за образователното дело в България. Само за две години той преобразил едно килийно училище в светско, което напълно отговаряло на изискванията на времето. Тая му училищна дейност е била много добре оценена както от родителите на учениците, които редовно изпращали децата си на училище, така и от изтъкнатите тогава педагози, които отразявали дейността му в централните педагогически вестници и списания. На неговата педагогическа дейност дали висока оценка Райко Блъсков и поетът-революционер Христо Ботев. Кърджиев не е бил само изпълнител в учебното дело. Той е бил и инициатор. По негова инициатива се провел учителски събор в Червена вода, на който се обсъдила системата на образованието и се излязло с революционното искане да се назначи нагледвач (инспектор), който да подпомага учителите. Това за него време е била една прекрасна инициатива за обмяна на добрия учителски опит.

Своите педагогически схващания и развитието на обществото Кърджиев отразил в тогавашния печат. Сътрудничил е в сп. „Училище“ още преди Освобождението със свои дописки и статии. Бил в близки отношения с главния редактор на списанието Райко Блъсков, който му оказвал ценна помощ. В юбилейното издание „Сто години списание „Училище“ е поместена статия от Кърджиев и снимката му. Това е голяма признателност и оценка на дейността на този скромен учител и революционер.

Училищна дейност

ВЪВЕЖДАНЕ НА СВЕТСКО ОБУЧЕНИЕ

Трудно може да се посочи откога съществува организираното образование в Червена вода. Като се имат предвид фактите, че през XVIII век селището е било „цветуш градец“, че неговите жители през XVI век са търгували с дубровнишки търговци, по предположение може да се каже, че в селището е имало училище. На търговците е било нужно макар и елементарно образование. В градеца е имало седем църкви с много повече духовни лица, които са били образовани.

Според данните на пътешествениците Карстен Нибур, Волфганг Етингентски и други, селището е било населено от българи, гърци, власи и турци. Те не са оставили данни дали е имало или нямало училище. Всички приведени до тук факти потвърждават, че в селището е имало училище. Дали то е било от рода на школите отпреди падането на България под турско иго или зародило се рано килийно училище, не е известно. През този период в града е живеело и гръцко население. Твърде вероятно е то да е имало училище.

С разрушаването на града се слага край и на образованието.

След последното възстановяване на селището, с преселването на балканджииите, се поставя начало и на килийното образование. Кога точно е открито килийното училище няма данни. От спомените на стари хора, предадени от дългогодишния учител Димо Тодоров, то е открито около 1860 година. По това време училищата били откривани към църквите. Църквата в Червена вода била построена около 1860-1862 година, от което време със сигурност датира и училището. Има предположения, като се изхожда пак от спомените на стари хора, че училището може да е открито и към 1850 година.

Килийното училище в Червена вода по нищо не се различавало от останалите килийни училища в България. Обучението се е водело от учители-запаятчи, които са вършели собствената си работа и в същото време са обу-

чавали децата. Обучението било лишено от най-елементарните удобства. Децата са седнали направо на земята. Най-напред са пишели на пясък, поставен пред тях на земята, а по-късно — на плочи и хартия. Учителят е имал една дълга пръчка, с която е стигал и най-отделечения ученик. В килийното училище се обучавали до 20 деца.

Образованието в Червена вода направило революционен скок с идването в село за учител на пламенния революционер Тома Кърджиев. Този двадесет и три годишен буден и образован младеж наред с революционната дейност, която развил в селото, направил и коренни промени в начина на образованието. Червеноводското училище след 1 юли 1873 година, т. е. след идването на Тома Кърджиев, от килийно се преустроило в светско. Системата и методите на образование били коренно променени. В килийното училище учили като главни предмети Науката и Псалтира. „Давало им се да учат и по някои учебници, но безредно: затова училището било разпорежено на толкова отделения, колкото ученика имало — всеки учил своето си. Тук, както и в другите села, след букваря давало се на малките деца, които още не знаели да прочитат, да учат наизуст уроците си по история и Катеизис; тъй като изучавали да говорят машинално, тогава им се давало да прочетат каква-годе книжка“. Посочената оценка за работата в килийното училище в сп. „Училище“, 4 брой, 15. IV. 1874 год. достатъчно ясно характеризира системата на образование в килийното училище.

Тома Кърджиев въвежда нова система на образование, близка до днешната. Разделил учениците на две отделения — „основно“ и „предготовително“. Основното отделение имало три раздела, т. е. три класа, „дето учениците бот първи разред: 1. Познаване на буквите; 2. Сглобяване на думите по звучната метода; 3. Прочитане на кратки изречения на букваря; 4. Писане и броене“.

Втори разред: 1. Прочитане на читанка; 2. Преписване на урок; 3. Писане на числа до 1000; 4. Прочит по славянски.

Разред трети: 1. Свободен прочит с разказване на прочетеното; 2. Молитви наизуст; 3. Писане по диктовка; 4. Числа до 1 000 000 и краснописане. (Сп. „Училище“, посочения по-горе брой).

На сегашната наша прогимназия тогава се е равнявало въведеното от Тома Кърджиев „предготвително отделение“, което имало следните разреди (класове):

„Разред първий: 1. Свободен прочит с разказвания (втора четеница Данова); 2. Свещена история (Генадиева); 3. Кратка аритметика (Момчилова); 4. Първи познания (Данова); 5. Диктовка за приготвление към Граматика; 6. Краснописание; 7. Прочит на славянски и молитви наизуст (на часослова).“

Разряд второй: 1. Свещена история (Генадиева); 2. Катеxисис (Момчилова); 3. Българска история (Душанова); 4. Граматика (Момчилова); 5. Земеописание (Момчилова); 6. Аритметика (Момчилова); 7. Разкази по физика; 8. Краснописание и черковно пеение.“

Новата система, която въвел Тома Кърджиев, дала своите добри резултати. Учителят бил активният фактор в обучението, който се занимавал само с обучение през учебното време, а не с някакъв занаят и между другото да учи децата. Бил много внимателен и вежлив към учениците. Не ги нагрубявал, а търпеливо ги изслушвал и най-внимателно поправял грешките им. В скоро време спечели доверието и обичта както на учениците, така и на родителите. Броят на децата се увеличил бързо. За по-малко от една година той нарастнал от 20 деца в килийното училище на 130 момчета и 30 момичета в светското. Череноводското училище станало известно и в околните села. Независимо, че и в тях имало училища, но килийни. Някои родители от Ново село, Долно Абланово и др. предпочитали да си изпращат децата на училище в Червена вода. Добри помощници на Тома Кърджиев са били русенският учител Велко Абаджиев и череноводският учител Неденчо Цанев. И те най-съзнателно се отнасяли към училищната си работа.

Двете години, които прекарал Тома Кърджиев с останалите си помощници в Червена вода, били достатъчни, за да издигнат образованието тогава на най-високото стъпало в Русенско. За череноводското училище заговорили околните учители, за него заговорили и такива видни личности като поетът-революционер Христо Ботев, който написал специална дописка във вестник „Независимост“. 20. IV. 1874 г., в която между другото се казва, че децата от пет до шест години знаели вече да четат и пишат, а по-големите имали добри знания по история, граматика, арит-

метина и други предмети. В дописката си Ботев, без да е посочил името на учителя, разкрива народополезната дейност на учителите като съпоставя дейността им с реакционното духовенство начело с русенския владика Григорий Доростоло-Червенски. Работата на училището и учениците е била добре видяна и от тогавашните педагози и отразена в централните педагогически и други издания. През 1874 година в брой 4 от 15 май списание „Училище“ помества дописка, в която дава точно отражение на дейността на училището и посочва мястото му сред останалите училища в околността: „И нам е драго, наистина, дето гледаме, училището в Червена вода става също училище, и надяваме се, че то ще вземе преднина, само ако селяните бъдат все тъй сърдечни да проваждат децата си редовно в училище. Едвам да чуем, че и (в) Русчушките села се е народило едно едничко, както дал господ, училище. Желателно е, щото и другите села да последват примера на своите съседи червеноводчани“. Посочената дописка от него време безспорно дава най-точна картина на образованието тогава и най-реално отразява и определя червеноводското училище като най-добро от всички селски русенски села. Старият народен деец и учител Райко Блъсков дава висока оценка на училището като и той го посочва за пример и препоръчва да отидат там и го видят всички, които се интересуват от добро училище. В списание „Училище“ от 15 май 1874 година той писал: „Който иска да се увери какво може да направи един достоен учител, нека отиде в село Червена вода и ще види колко се е отличило тамошното училище за една година и половина, от както е стъпил кракът на сегашния учител Тома Кърджиев, а селяните не могат да му се нарадват и децата им на драго сърце тичат на училище.“

Помощниците на Кърджиев също допринесли за издигането на училището си. Вестник „Напредък“ от 8 април 1875 г. дава висока оценка както на главния учител, така и на помощника му Неделчо Цанев, който бил от Червена вода: „... Реченият учител (Т. К.) си има и помощник от същото село на име Неделчо Цанев. Той ми се видя доста развитичек момък, червеноводене не могат да се нафалят с тях — с учителите си, а във всеки случай кога им падне на хората да кажат нещо за селото си, тях не могат да минат без да споменат с особено благодарение и името на главния си учител“.

Високите успехи, които постигнало училището за по-малко от две години, се дължали на голямата амбиция на учителите и помощта на селяните. Тома Кърджиев и останалите учители развили огромна дейност сред населението. Техни добри помощници както в революционното, така и в просветното дело били свещениците поп Стоян и поп Кръстьо, кръчмарят Михо Цанев, каснерът на революционния комитет дядо Кольо Урвенски и други. Учителите използвали всички възможни случаи да пропагандират революционното дело и подобряването на учебното дело в селото. При всякакви събирания на хората учители-те им говорили, че трябва да си построят хубаво училище. Умело използвали събирането на хората в църква по време на църковните празници, събирането им в кръчмата, читалището и други места. Дописник на вестник „Напредък“, който бил свидетел на този начин на работа, писал по този случай в броя му от 8 април 1875 година: „След черковний отпуск селяните имали обичай да отхождат в училището, където размислявали по разни селски въпроси. И днес, разбира се, неделя не мина без това. За честта ни даде се случай да разискуват за средствата за повдигане на училищно здание. Мислите, че тука има такова здание, където да се събират учениците, но то никак не е сгодно да събере многобройните деца. Аз се почудих на пълното съгласие, което владееше тук. Селяните съгласно решиха да оставят зографисването на църквата за неопределено време, а събраните пари се държаха нарочно за тая цел да дадат за въздигане на училището. За училищния надзирател при съзиждането на новата училищна сграда се избраха дядо Кольо и господин Михо Кръчмаря . . .“

Селяните с голямо уважение са изслушвали исканията на Тома Кърджиев и останалите учители, защото те са били в интереса на училището и са се отзовавали на тези искания. Ценна помощ на учителите оказало и училищното настоятелство в лицето на Михо Цанев и дядо Кольо Урвенски, които с готовност приели да се грижат за изграждане на новото училище. За отношението, което селяните имали към училището говори и това, че те се отказали да зографисват църквата като решили със събраните пари да построят училище. Свещениците също взели много правилно становище като не се противили на решението на общото събрание за строежа на училище със сред-

ства на църквата. И с тая си постъпка, както и с много други, те доказали, че са прогресивни хора, които мислят за селото и населението му.

Учителите Тома Кърджиев, Велко Абаджиев и Неделчо Цанев полагали големи грижи за подобряване обучението на децата като използвали най-новите тогавашни методи. Те въвели изпитите и тържествените утри в селото, които били истински празници на учениците и родителите им. На тях утри са присъствували гости от Русе и околните села, които са слушали отговорите на учениците и научените от тях песни и стихотворения.

Тома Кърджиев бил инициатор за провеждане на учителски събор в Червена вода през 1874 год., на който присъствували учители от Червена вода, Бабово, Гагала, Долно Абланово, Мартен и др. На събора обменяли опит и обсъдили въпроса за специален човек, „нагледвач“ (инспектор), който да ходи из селата и помага на учителите в работата им. За назначаване на такъв „нагледвач“ изпратили специално писмо до русенския владика Григорий Доростоло-Червенски (училищата тогава се ръководели от църквата), в което най-настойчиво го молили да „отреди какъв-годе нагледвач“. Искането било много настоятелно. Те писали, че ако църквата не можела да плаща на такъв „нагледвач“, те (учителите) са съгласни да му плащат от техните заплати. Писмото било подписано от присъстващите учители, в това число от червеноводските учители Тома Кърджиев и Велко Абаджиев.

Наред с пряката си работа, учителите вършили и огромна обществено-политическа работа. Още при определянето им за учители при сключване на договора те се задължавали да вършат и друга народополесна дейност. Те извършили и огромна революционна дейност. Възпитаникът на червеноводското училище Трифон Минчев, който бил учител в Ново село, разнесъл свободолюбивите идеи на своите учители и там работил за извоюване на свободата.

УЧИЛИЩЕТО СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО

Поставеното добро начало на образованието в Червена вода преди Освобождението от Тома Кърджиев спомага за бързото му развитие и след него. Въпреки че по време този период е по-близък от предосвободителския, то

данните за развитие на образованието непосредствено след Освобождението са много оскъдни.

Класово-урочната система намира пълно приложение в работата на учителите. Обособяват се четири отделения (класа) от I до IV отделение. Прави впечатление големият брой ученици. Така за учебната 1896/97 година в първо отделение са постъпили 109 ученика, а във II — 108, разделени по на две паралелки. В училището е имало шест паралелки, обучавани от четири учители. Капиталистическата действителност у нас дава голямо отражение върху образованието. Но независимо от крайно лошите условия, учителите полагат старание за обучаването на децата. Резултатите обаче не са радващи. Около една четвърт от учениците са оставали в същото отделение. Така през учебната 1896/97 година в първо отделение са останали 32 ученика.

Червеноводското училище е едно от първите училища в окръга, в което се откриват прогимназиални класове. През 1904 година се открива I прогимназиален клас, през 1907 година — II и през 1908 година училището става пълна прогимназия с откриването на III прогимназиален клас. В околните села няма прогимназии и червеноводското училище обучава децата не само на селяните от Червена вода, а и на околните села — Семерджиево, Ново село, Долно Абланово и др.

С откриването на прогимназиалните класове старата сграда става тясна и се налага да се построи нова. Благодарение на ентузиазма и инициативата на селяните и учителите, през 1914 г. започва строежът на новото училище на селския площад, който завършва през 1917/1918 година. Отначало училищната постройка е ползувана за военни цели като болница, което наложило да се прекратят учебните занятия.

До откриването на прогимназиалните класове е имало главен учител, а след това училището се ръководи от учителски съвет и директор.

Училището не се задоволява само с даване на знания на учениците от определената за учение възраст. По инициатива на учителите Ганчо Попов, Д. Киселов и др., на заседанието на учителския съвет от 24. XI. 1900 година се взема решение да се открие вечерно мъжко училище.

което да води занятия от 6 до 8 часа вечерта и неделно девическо училище, което да обучава желаещите девойки и по-възрастни жени всяка неделя от 10 до 12 часа. Вечерните и неделни курсове продължават възрожденската традиция, поставена от Тома Кърджиев. Тия училища пре-
растват по-късно в допълнителни курсове, а през учебна-
та 1926/27 г. се поставя началото на допълнителното зе-
мелеско училище, което приема учениците си от III про-
гимназиален клас и се водят редовни дневни занятия, ка-
то се ползват преподаватели и от Земеделското училище
и Образцов чифлик.

За даване на обширни знания на учениците, за да
могат учителите да обогатяват своята обща и методическа
култура, на заседанието на учителския съвет от 4. X. 1901
година се взема решение да се открие ученическа библио-
тека. Средствата за закупуване на книги се събират от
личните вноси от учителите, урежданите вечеринки,
гозболи, отстъпа, който остава при закупуване на учебни-
ците, от волни помощи на родителите и останалите селя-
ни. Желаещите да ползват библиотеката ученици пла-
щат членски внос в размер на 10 стотинки годишно. Бед-
ните ученици се освобождават от плащане на членски внос.
В скоро време библиотеката се обогатява с много нови
книги и списания. Получават се художествени и научни
издания.

За въвеждане на по-добър ред при ползуване на биб-
лиотеката, на заседание на учителския съвет от 20. XI.
1901 година се приема правилникът за работата на библио-
теката, в който се определят правата и задълженията на
членовете ѝ.

През 1919 година се дават имена на съществуващите
училища в Червена вода. Прогимназията, която води учеб-
ните занятия в новопостроеното училище се наименува
„Христо Ботев“, а самостоятелното начално училище, кое-
то се помещава в сградата на старото училище, приема
името „Кирил и Методий“.

Стопанските и финансови въпроси на училището се
движели от училищното настоятелство. Училището било
на самоздръжка, като за покриване на разходите си е
разполагало с голямо количество земя — „училищни ни-
ви“. Те се обработвали от населението „на испосица“. За
училищни ниви общината е дала около 1 000 дка мери
в местностите „Бъзунското“ и „Инджековското“.

За задоволяване на порасналите нужди от помещения през 1927 година се построява ново училище срещу църквата, в което се настаняват учениците, учили в първоначалното училище „Кирил и Методий“. Училището е построено по типов план, одобрен от Министерството на просветата.

През 1939 и 1940 година се построява масивна училищна сграда.

Червеноводските учители не са само просветители на децата, но и будни обществени дейатели. Примерът, който дава Тома Кърджиев, не остава без последователи. Непосредствено след Освобождението поп Стоян Станчев, който бил учител, заедно с други учители, развил организаторска дейност във връзка с учредяването на кредитната кооперация.

Главните организатори на селските бунтове през 1899/1900 година в България били учителите. В Червена вода те не са били инициаторите за провеждането на първия протестен митинг в България срещу въвеждането на десетъка, но взели активно участие в организирането и провеждането му. Те имали прекрасния пример на учителя-борец Христо Ганев от град Бяла, който на 10. IX. 1896 година е преместен за учител в Червена вода, „Защото съм вървял срещу обществените течения“. Тук учителствувал до 31. VIII. 1897 година и отново преместен . . . „защото съм биел на най-тънката струнка на селянина“. Едната година била достатъчна, за да даде искрата, от която по-късно се разгорява пламъкът. За престоя си в Червена вода тоя учител-бунтар не е писал повече, но и това е достатъчно. Един бунтар в бунтарско селще не може да действа по друг начин.

Учителят Ганчо Попов, роден в Червена вода, по това време бил учител в с. Тетово. Тук той е главният организатор на недоволствата и бунта на селяните от това село. За тия си деяния той си навлича омразата и гонението на полицията. По тоя повод започват доноси до окръжния началник на полицията в град Русе, в резултат на което той е уволнен от с. Тетово кат оучител и за щастие на червеноводчане е назначен за учител в Червена вода през учебната 1900/1901 година.

Учителите винаги са били носители на най-прогресивните идеи на епохата. Първите ревностни разпространители на социалистическите идеи в Червена вода са на-

родните учители Александър Ковачев, Сава Йорданов и Тодор Матев, които през 1919 година основават партийната организация в селото, една от най-организираните в района и Червена вода става районен партиен център. За проявена висока партийна активност Сава Йорданов е изпратен за делегат на III конгрес на БКП през 1921 година, а Тодор Матев — за делегат на IV конгрес на БКП през 1922 година.

Учителският труд е почитан и червеноводчани му отдават нужната почит. На 1. II. 1931 година по най-тържествен начин се чествува 35-годишният юбилей на благотворната учителска дейност на учителя Ганчо Попов.

Наред с просветната, училището развива и усилена културно-масова дейност. Поставеното добро начало на театралната самодейност още преди Освобождението от учителя Тома Кърджиев, сега е в своя разгар. Подготвят се и се представят много пиески от учителите и учениците. Пиеските не се изнасят самоцелно, а с предварително поставена цел. Така към училището се създават фондове „Сцена“, „Хармониум“, а по-късно и други. Средствата от изнесените пиеси се отнасят към създадените фондове, с които по-късно се отремонтирва сцената и се закупува хармониум. Много от пиесите са изнасяни от името на читалището и получените средства се отнасят към читалищния фонд „Постройка на читалище“. По важни пиеси, изнесени от учителите, са „Борислав“, „Женитба“, „Иванко“ и др. Други културни прояви на учителите са организирането на вечеринки и томболи. Учители и ученици подготвят и представят оперетката „Кибритопродавачката“, изнесена на 19. I. 1923 година за фонд „Хармониум“. Големи заслуги в подготовката на пиеските имат учителките Хинкова, Йорданка Станева, Радка Илиева и др.

Други важни културни прояви са и музикалните програми, подготвяни и изнасяни от училищния хор, ръководен от учителката Димитрица Обретенова и директора на училището Георги Попов.

Наред с културния живот учителите в селото са и двигатели на просветния живот. Освен допълнителните вечерни и неделни курсове, за просвета на младежите и девойките през неработния сезон от месец ноември до месец март, всяка сряда и петък учителите изнасят беседи с разнообразна тематика. Така на младежи и възрастни се

дават знания от различните области: история, естествознание, атензъм и др.

Допълнителното земеделско училище играе много важна роля в подобряване на земеделската култура на селяните и културно-просветния живот на селото. Открито е през септември 1927 година и е просъществувало до май 1948 година. Курсът на обучение в училището бил двегодишен. Давало е знания на младежите и девойките в областта на земеделието, домакинството и общообразователните предмети, изграждало у тях трудови навики и умения, необходими в живота им.

Влиянието на училището върху културата на земеделието и бита на хората надхвърля границите на Червена вода и обхваща район от седем-осем села — Ново село, Семерджиево, Долно Абланово, Просена, Липник, Гагала и др. Подобни училища в Русенско имало в Две могили, а по-късно е открито и във Вятково.

Училището имало два основни отдела: мъжки и девически. В мъжкия отдел учениците изучавали предметите земеделие, скотовъдство, лозарство, винарство, овощарство, млекоарство, бубарство, пчеларство и общообразователни предмети. Освен теоретичните знания учениците добивали и практически навики по овощарство — облагородяване на дръвчета, почистване на овощни градини и други.

Девойките изучавали готварство, шев, консервиране, домакинство, бубарство, млекоарство, зеленичарство, цветарство, физическо и умствено развитие на детето и теоретични общообразователни предмети. Освен теоретичните, водели и практически занятия по готварство, шев, домакинство и др. По време на практиката са учели да приготвят супи, ястия и десерти, да подреждат трапеза, да сервират готови ястия и др.

Учебната година завършвала с уреждането на изложби от добре направени ястия, изработени плетива и др., които учениците са изучавали през годината.

На завършилите, училището давало специални свидетелства за завършен курс.

Училището има много положителни прояви за подобряване на земеделската култура на селяните. На младежите, завършили земеделското допълнително училище и внедрили някаква новост в земеделското стопанство на родителите си, а девойките — в бита, се давали специални

награди. Така Слави Гъонов, Йордан Стоянов и Георги Бурмов, за доставяне в стопанството на родителите си на три плуга и две брани, са наградени. Наградена е и възпитаничката Дешка Христова за това, че е направила нововъведение в домакинството на родителите си.

Училището е имало правилно отношение към бедните деца и ги е подпомагало материално. Давани са безплатни учебници, а по-рядко безплатно облекло и обувки. Към училището имало училищна трапезария, организирана и издържана от клона на Съюза за защита на децата. В нея се хранели безплатно около 40 ученика. Трапезарията набирала средства от даване на писки от учителите и учениците, помощи от общината, от селяните и др.

По инициатива на клона на Съюза за защита на децата през 1935 година в селото се открива детска градина (Забавачница). Под ръководството на учителката Радка Илиева през летните дни тук организирано се занимавали с игри, песни и други забавления шест-седем годишни деца. Обучението било целодневно, но в началото децата на обед се връщали в дома си, където обядвали и почивали и след обед отново отивали в забавачницата. През 1942 година заниманията на децата се подобряват. Срещу такса на обед се дава храна и обедната почивка е ставала в училището, където е била забавачницата.

Учебно-възпитателната работа в училището се водела на високо за времето си ниво. За него момент училището разполагало с добра материална база — нагледни помагала. По данни на доктор Михов, през 1937 година училището разполагало с 61 исторически карти и картини, 88 географски карти и картини, 90 картини по естествена история, 23 пособия по аритметика, 50 по физика, 66 по химия и други.

Обучението и възпитанието на децата се води от добре подготвени учители, които с желание отдават науката на възпитаниците си. Потвърждение за добрата възпитателна работа е, че през 1929 година училището е определено за опитно училище в Русенски учебен окръг. Червеноводското училище е място, където често се провеждат районни и околийски училищни сбирки и други мероприятия, определящи доброто реноме на училището през този период.

П Р И С О Ц И А Л И З М А

Деветосептемврийската победа откри широк път за развитието на образованието. За по-малко от 30 години в училището станаха коренни промени — увеличи се материалната база, приложиха се нови методи на обучение, увеличили се обемът и качеството на ученическите знания.

Учебната 1944/1945 година в Червена вода започва със закъснение. На 15 септември всички ученици се събират, но не за започване на учебните занятия, а за посрещане на Съветската армия, чиито поделения минават и през селото. Радостта на учениците е голяма и те с широки усмивки я споделят с братушките.

Войната дава своето отражение върху училището. За втори път училищната сграда се ползува за болница. Това налага учебните занятия да започнат по-късно — на 9 октомври.

Училището радостно приветствува завръщането на участниците в първата фаза на Отечествената война. На 10. XII. 1944 г. в чест на завърналите се бойци е устроено специално утро, на което е изнесена литературно-музикална програма от учениците. От фронта се завръща директорът на училището Георги Попов и учителят Трифон Обретенков.

Обучението в годините на войната е затруднено поради липса на учители и се налага учителите от началния курс да преподават и на учениците от средния курс. Учениците нямат достатъчно обувки и топло зимно облекло, в училище няма достатъчно отоплителни материали, но независимо от тези тежки военни условия, работата върви нормално. Учениците и учителите с интерес следят събитията на фронта и изразяват своето задоволство от победите на младата българска армия, като провеждат редни акции в нейна помощ.

На 29. I. 1945 г. в селото по най-тържествен начин е основано детско дружество. Дружество „Септемврийче“ още със своето създаване се ръководи пряко от РМС в селото и развива голяма дейност. Септемврийчетата най-съзнателно се отзовават на повика на партията за събиране на помощи за войниците от фронта и за югославските деца. В проведената кампания те изразяват своята готовност да дадат от малкото средства и продукти, които имат, но да помогнат на по-големите си братя и бащи, кои-

го догонват фашистите до бърлогата им. Те проявяват и интернационалния си дълг като подпомагат югославските деца и учители. Тази акция е отразена по следния начин в летописната книга на училището на стр. 42:

През месеца бе проведена акция за събиране на помощи с резултат: предадени на бойците — 9 230 лева, за югославските деца — 553 лева, за читалището — 5 000 лева, за югославските учители — 2 000 лева; предадени продукти — 434 яйца, 34 кг свинско месо, 1 кг наденница, 5,1 кг сланина, 218 чифта терлици, 7 чифта чорапи, 1 шалче и др.“

Макар и войната още да не е завършена, трудещите се от селото, учениците и учителите свободно празнуват за първи път бойния празник на труда Първи май. С плакати и лозунги, построени в стройни редици, те свободно изразяват солидарността си с всички трудещи се от целия свят. Провежда се манифестация от Червения мост до парка на селото по главната улица. В парка се устройва митинг, на който учениците изнасят литературно-музикална програма, а учителят Димо Тодоров държи прочувствена реч.

Едва седмица след проведената манифестация в селото се провежда митинг на площада пред сегашния магазин, където наред с произнесените речи в чест на завършилата война, учениците неспринудено пеят революционни песни.

Първата учебна година след Девети септември минава през големи трудности и лишения. Няма достатъчно гориво и това налага да се съкращават учебните занятия през зимата. Народът е обеднял от войната. Учениците нямат облекло и обувки. Всички тия трудности се преодоляват. Съществува висок дух, учебната година завършва нормално и навреме.

В годините на народната власт съдържанието на учебния материал и формите на преподаване коренно се променят. Премахнат е църковният предмет „вероучение“. Въведена е нова учебна програма на обучение, която успешно се прилага и в училището. Създава се профорганизация, която наред с отстояване на правата и задълженията на учителите като членове на обществото, съвместно с училищното ръководство и партийната организация работи за подобряване на учебно възпитателната работа на учителите и за подобряване на материалната база на училището. Разгръща се широка работа за изучаване и внед-

ряване на добрия педагогически опит и популяризиране на местния педагогически опит. Училището продължава да бъде методически център за околните села. Често пъти в него се провеждат пунктови и районни съвещания за обмяна на опит, на които учители от Червена вода като Радка Илиева, Тодор Калчев, Димо Тодоров, Георги Попов, Севда Джорова, Ангел Славов, Никула Савова, Тинка Обретенкова, Райна Йовчева, Димитрина Янева и др. изнасят открити уроци и споделят своя опит.

Учителският съвет винаги е откликвал на новостите и ги е прилагал в своята работа. През 1958 г. на проведено заседание на учителския съвет се приемат мероприятия за политехнизация на училището. След излизане на закона за по-тясна връзка на училището с живота и за по-нататъшното развитие на народното образование в Народна република България, коренно се преустройва работата в училището, което откликва напълно на новите изисвания. Открива се и се обзавежда по определения норматив училищна работилница по дървообработване и металообработване. През 1960 година се въвежда и осмоласното обучение.

Училището активно участва в провежданите републикански прегледи за подобряване на учебно-възпитателната работа, хигиенизиране, озеленяване и облагородяване на училищните дворове и учебни сгради. За третия републикански преглед на 11. XI. 1958 г. учителският съвет на Червена вода сключва договор за съревнование с учителския съвет на Щръклево, на който е дадена голяма обществена гласност. На специална родителско-учителска среща се вземат мерки за подобряване на успеха и дисциплината на учениците. На същата среща е приет съвместен план за изпълнението на договора. Така се поставя началото на активната помощ от страна на обществеността както за подобряване на успеха и дисциплината на учениците, така и за подобряване на материалната база. Започва сключване на договори за шефство между отделните пионерски отряди и звена. По инициатива на училищното ръководство и родителския комитет през 1958 година се поставя началото на трудовата кампания за облагородяване на училищния двор, като родителите в продължение на четири-пет недели през есента дават своя доброволен труд по предварително изготвен график. Тоя родителски труд

е ценен принос и те го дават до навечерието на юбилейното чествуване на училището.

Учителският колектив, съвместно с родителския комитет, високо оценяват педагогическата просвета на родителите като важно условие за възпитанието на децата и провеждат редица мероприятия за нейното подобряване. Наред с изнасянето на педагогически беседи по радиопредавателската и на общите и класови родителско-учителски срещи, с родителите се провеждат и педагогически конференции по теми, които определят и посочват подхода на родителите при възпитанието на децата. При голям интерес минават педагогическите конференции на тема: „Родители и учители — ръка за ръка“ (1969 г.), „От контрол към самокритика“ (1968 г.), „Трудовото възпитание на учениците“ (1971 г.) и др.

При педагогическите конференции родителите са активни участници. На всички родители е предоставена възможността за предварителна подготовка като за всяка конференция се изготвя подробна библиография, на лично място в читалището се поставят необходимите за прочит вестници и списания по определената тема.

Подобряването на материалната база е важно условие за решаване на големите задачи при обучението и възпитанието на подрастващото поколение. Времето на словесните обяснения остава в миналото. Ефективността при провеждането на уроците изисква богато онагледяване. Ето защо ролята на материалната база и използването на съвременните технически средства се оказва важно условие за овладяване на знанията от учениците.

През 1960 година, след излизането на закона за по-тясна връзка на обучението с живота, към училището се открива учебна работилница по дървообработване и металообработване, която е обзаведена с десет тезгяха, шест шло-серски маси, абрихт машина и др. Поставя се началото на кабинетната система като се дообзавеждат съществуващите кабинети по биология, химия и физика. Кабинетът по физика през 1965 г. се обзавежда с нова мебел, през 1965 г. се оборудва кабинет по български език, а през 1967 г. — по математика. Врх на създаването и обзавеждането на кабинети са 1972 и 1973 г., когато се създават кабинети в началния курс, кабинет по история и всички чинове в класните стаи се подменят.

Учителският колектив през юбилейната година

Кабинетите се обзавеждат с нужните нагледни и съвременни технически средства. Така в юбилейната година училището разполага с два магнетофона, два грамофона, един телевизор, един епиднаскоп, два диаскопа, кинокамера, фотоапарат, аспектотомат, киномашина и др. От пролетта на 1971 г. училището разполага и с радиоуредба. Тези технически средства говорят за един истински похват в обучението. Достатъчно е да се посочи, че първият електрически грамофон като техническо средство е бил закупен през 1960 г. С него се поставя началото на приложението на техническите средства в череноводското училище.

Правят се значителни промени и подобрения на училищната сграда. През 1959 г. се подменят подовите на коридора и класните стаи с паркет, а през 1964 г. училището се водоснабдява (електрифицирано е още през 1949 г. при електрифицирането на селото), през 1966 г. са направени бордюрите и тротоара на училищната сграда, през 1970 г. — плочника в средния двор на училището. През

1970 г. коренно е преустроен и училищният салон. Към него е пристроена допълнителна двуетажна постройка — на първия етаж със съблекални, а на втория с просторна стая, която се ползува за учителска стая. Пристройката и физкултурният салон са една хабава цялостна постройка в напълно съвременен модерен стил.

През 1968 г. започва промяната и облагородяването на училищния двор. С помощта на родители се изсичат всички стари акациеве дървета, заравняват се неравните места и се засаждат борчета.

През 1966 г. се премества учебното опитно поле от училищния двор в източната част на поляната до училището, а освободеното място се подготвя за спортна площадка. През 1970 г. е направен дренаж на спортната площадка, а през 1972 г. площадката е асфалтирана и предадена за ползуване.

Извършените големи промени не биха били по силите на училището без активната помощ на общинския, а по-късно и на районния комитет на партията, на ТКЗС, а по-късно на АПК и ПАК. Така при построяване на училищния салон ТКЗС отпусна 5 000 лева. Особено голяма е помощта на АПК и ПАК, които от 1971 до 1973 г. са отпуснали помощ в размер на 25 000 лева.

Голяма заслуга за големите постижения на училище „Христо Ботев“ имат неговите дългогодишни учители. С уважение и дълбока признателност се споменават техните имена от населението, защото те са дали светлина на бащи и деца, на повече от пет поколения през своя учителски живот.

Георги Стефанов Попов, учителствувал повече от 35 години, дългогодишен директор на основното училище, пенсионер от 1956 година.

Димо Тодоров Петров, начален учител, учителствувал повече от 35 години, пенсионер от 1958 година.

Радка Илиева Маринова, начална учителка, учителствувала повече от 30 години, пенсионерка от 1958 година.

Трифон Обретенов, прогимназиален учител, учителствувал в селото от 1927 до 1950 година.

Димитрина Обретенова, прогимназиална учителка, учителствувала в селото от 1930 до 1950 година.

Тинка Дончева Обретенова, начална учителка, учителствувала повече от 20 години.

В годините на народната власт всички учители развиват усилена общественно-политическа дейност. Основатели и агитатори на кооперативното движение и на ТКЗС в селото са Георги Попов, Трифон Обретенев, а активни читалищни дейци — Радка Илиева, Тодор Калчев, Димитрина Обретенева.

Признателността на партията и правителството към учебно-възпитателната и общественно-политическата дейност на учителите е намерила израз в правителствените награди, които те са получили. С орден „Кирил и Методий“ са наградени Радка Илиева, Георги Попов, Димо Тодоров и Григор Йовчев, а с медал за трудово отличие — Димитрина Обретенева.

Училището „Христо Ботев“ има две големи правителствени награди — орден „Кирил и Методий“ — III степен, получен през 1958 г. орден „Кирил и Методий“ — I степен, получен през 1973 година.

Първи помощник в дейността на училището е ДПО „Септемврийче“. Пионерската организация е основана още през 1945 г. като детско дружество „Септемврийче“ без организационна структура. През есента на 1947 г. се въвежда организационната структура и пионерските ритуали. Сформирани са: пионерската дружина с дружинен съвет, отряди с отряден съвет и звена (тогава наричани десетки) със звеневци (десятник). На всички септемврийчета от III отделение (клас) до III клас (VII клас) се връзват септемврийки (пионерски връзки). Въвеждат се тържествени церемонии при провеждане на дружинни сборове и отрядни сборове. На 23 септември всяка година учениците от III отделение се приемат в пионерската организация, която след 1949 г. вече се нарича Димитровска пионерска организация „Септемврийче“. От 1959 г. в училището се образуват четите „Чавдарче“ за учениците от I и II клас, на които се дават специални сини връзки — чавдарки.

Със своята дейност пионерската организация разнообразява ученическият живот. Разгръща огромна работа за патриотичното и интернационалното възпитание на подрастващото поколение чрез организиране на различни мероприятия. Клубът за интернационална дружба организира кореспонденцията на пионерите със светски пионери и участието във викторини, за което е получил награди от ОК на ДКМС и ЦК на ДКМС. По отряди се изучава жи-

вотът на видни ремсисти, загинали в съпротивителната борба. Провеждат се много трудови акции, като събиране на вторични суровини, бране на билки, оказване помощ на ТКЗС и др. Събраните средства се ползват от пионерската организация, но има предадени и за строежа на Пантеона на възрожденците в Русе, в помощ на вьетнамски деца и други.

Пионерската организация организира и физкултурната дейност на пионерите — масовото спортуване и спортно-състезателната дейност. Често пъти селото и училището са бивали домакини на провежданите пунктови първенства по гимнастика и лека атлетика и добре са се класирали на окръжните състезания, за което са наградени с флагчета. През 1949 г. септемвричетата успешно се представят на фестивала в село Ново село и печелят първо място по изпълнение на масови упражнения. През 1959, 1960, 1963 и други години училището е бивало домакин на състезания по лека атлетика, на които момчетата и момчетата са спечелвали първите места и са се представяли добре на окръжните състезания. В продължение на повече от десет години те отстояват завоюваните позиции. От 1963 г. отборът на девойките по волейбол на окръжни първенства спечелва едно от първите места.

Пионерската дружина умело организира и ръководи кръжочната работа. Добри прояви имат кръжоците по математика, история, биология и др. Училището се е издвоявало добре на математически олимпиади, често пъти е бивало домакин на олимпиадата от района и участниците му са се класирали на първите места.

Предучилищното възпитание е правилно разбрано от партийното и училищното ръководство и още на 11. VI. 1945 г. в селото е открита зимна детска градина в сградата на началното училище „Кирил и Методий“, в която около 30 деца се обучават от квалифицирана учителка. Родителите правилно оценяват необходимостта от предучилищната подготовка на децата си и с желание ги изпращат в детската градина. Задачата на зимната детска градина, по-късно прераствала в полудневна, е да подготвя децата за първи клас. Времетраенето на обучението е една учебна година, а дневната продължителност на занятията — един полуден, до обяд. Постепенно градината се разраства и през 1959 г. се открива целодневна детска

градина. Тук срокът за обучение е целогодишен, а дневната продължителност — цял ден при определен режим за хранене и обедна почивка.

За облекчаване на труда на жената-майка през лятото на 1955 г. се организира лятна, а през 1964 г. временна детска градина, в които се занимават децата на трудовите жени от полето, необхванати от други детски градини. Двете са целодневни с продължителност на обучението: временната — от 8 до 10 месеца, а лятната — два месеца. През 1970 г. лятната градина е закрыта, а временната преграства в отделна група към съществуващата целодневна градина.

През 1958 год. в селото се откриват детски ясли, където при специални грижи се занимават деца от една до три години. Укрепналото ТКЗС отпуска необходимите средства, но само за една година. След тая година в селото детски ясли не са откривани.

Извършените промени за един кратък период дават твърдото уверение, че училището в Червена вода е било водещо училище в окръга и продължава с бързи темпове да се развива. Най-сигурна гаранция за това е показаният успех и знания на учениците му. Всички завършили осмукласно образование продължават образованието си в средните и професионални училища. Единични са случаите на младежи, незавършили основно образование.

Училището-столетник е дало много кадри, които с жар са участвували в утвърждаването на социализма и активно се включват в изграждането на развито социалистическо общество.

Читалищна дейност

ПЪРВОТО СЕЛСКО ЧИТАЛИЩЕ В РУСЕНСКО

Читалищата играли важна роля в културно-просветния живот на българите още преди Освобождението. Първите читалища били открити през 1856 година в градовете Лом, Свищов и Шумен. Броят им бързо се увеличавал като до Освобождението достигнали 131. През 1866 г. прогресивни младежи образували читалище „Зора“ в град Русе.

Читалището в Червена вода е първото селско читалище не само в Русенско, но и в цяла Североизточна България. Основано още преди Освобождението, читалището развило не само просветна, но и активна революционна дейност. Основоположникът му — пламенният революционер-учител и читалищен деец Тома Кърджиев, умело прикривал чрез него от турската власт дейността на Червеноводския революционен комитет „Каран“ и Червеноводската чета.

За основаването на читалището няма точни данни. Не са запазени никакви документи, протоколи, списъци на членовете му и др., от които да се вижда точната дата и годината на основаването му. В официалните документи: „Княжество България в историческо, географско и етнографско отношение“, част I, Пловдив, 1895 г., стр. 282, от читалищния изследвач на Българското възрождане Георги Димитров, читалището било основано през 1874 година и е наречено „Начало“. Авторът не е посочил по-конкретни данни за неговите учредители. Другият забележителен изследвач на българските читалища, Стоян Чилингиров, в книгата си „Българските читалища“, посочва за година на основаване на читалището още началото на 1874 г. В тая книга са дадени сведения за всички рано основани читалища в България още преди Освобождението. При определяне годината на основаването на читалището, нито Георги Димитров, нито Стоян Чилингиров са се позовавали на точен документ.

В дописка от град Русе, публикувана във в. „Напредък“ от 19 април 1875 г. по повод дейността на Тома Кърджиев, се пише: „... наскоро след дохождането си в това село, Тома Кърджиев сполучи да отвори и читалище“.

Като се има предвид натрупания вече революционен и просветителски опит, който той придобива в град Русе, и най-вече необходимостта от майсторско прикриване на революционната дейност с легална читалищна дейност, с основание може да се твърди, че читалището в Червена вода е открито в края на 1873 година, през есента или началото на зимата, време удобно за просветна и културна работа със селското население. Трудно може да се повярва, че Тома Кърджиев е стоял повече от шест месеца, без да е „отворил“ читалище. Неговата основна дейност в Червена вода е била революционната, а училището и читалището му служили повече за маскировка. След като е попаднал в село с чисто балканджийско население, което се поддава на революционната организация, той е побързал и с откриването на читалище. Макар да няма документирано потвърждение, то предположението, че читалището е открито през втората половина на 1873 година е най-правдоподобно. Негов основател бил Тома Кърджиев. Негови първи помощници и учредители били двамата прогресивни селски свещеници поп Стоян и поп Кръстьо, кръчмарят Михо Цанев, братята Цончеви, Продан Николов и други, които по-късно развили и усилена революционна дейност.

Червеноводското читалище развило разнородна обществена дейност, като на първо място трябва да се посочи революционната. Мястото на читалището — част от къщата на касиера на Революционния комитет Михо Цанев, която той предоставил за безплатно ползване, била място за оживени разисквания във връзка с революционната дейност в селото. Подборът на тази къща съвсем не е бил в това, че е дадена без да се плаща наем. Къщата имала много добро разположение за конспиративна дейност — заден вход, който е имал връзка с градината, коридор до кръчмата, по който кръчмарят без съмнение е предупреждавал „читалищните дейци“ при опасност. Хумбата (място, по-дълбоко от мазата, в което кръчмарите са държали виното), с която е разполагала кръчмата, също е била предоставена на разположение на читалищните дейци-революционери. Тя им е служела за приготвяне на патрони и обучение в стрелба. Кръчмарят Михо Цанев, читалищен деец и комитетски човек, с вродената си настойчивост и акуратност е предпазвал революционерите от опасност, като ги е предупреждавал и след това задържал

проверяващите запъти. За революционната дейност на читалището най-добра оценка дава Никола Обретенов в книгата си „Спомени за българските въстания“. Той степенува многото дейности на читалището и на първо място поставя революционната: „В това читалище се работеше така, че да се подготви народът за въстание, както и стана“

Културно-просветната и организационната работа в читалището отначало не е тръгнала добре. Тома Кърджиев с тревога отбелязва в писмото си до Никола Обретенов, че работата „върви рачешката“, но и с искрено задоволство продължава: „но надяваме се да го посъживим“.

Къщата, в която се е помещавало първото читалище

Политическата и революционната дейност на читалището била подпомагана от просветната. Получавали са много вестници и списания, издавани легално и нелегално. Никола Обретенов в „Спомени за българските въстания“ пише, че наред с официалните и легални вестници и списания, черноводското читалище получавало и много вест-

нии, издавани в Букурещ. . . . на които аз изпращах не само вестниците, издавани в Цариград, но и ония, които се издаваха в Букурещ и бяха пропити с „революционен дух“. По това време издаваните в Букурещ, пропити с „революционен дух“ вестници, били вестниците на Христо Ботев. Червенородчаните редовно следели революционното развитие на България, политическото и икономическо положение на останалите страни. Допадали им идеите на Ботев и те с интерес четели вестниците му. След прочитането им, което най-често ставало в читалището, те дълго време коментирали. Тома Кърджиев, Велко Абаджиев и свещениците поп Стоян и поп Кръстьо разяснявали на слушателите си скорошния край на турското робство.

Дейни участници в организационния, политическия и революционния живот на читалището били основателят му Тома Кърджиев, Велко Абаджиев и свещениците поп Стоян и поп Кръстьо, които според дописката във в. „Напредък“ от 19 април 1875 г. лично получавали Каравеловото списание „Знание“, педагогическото списание „Училище“ и други издания. Те се отличавали с будното си революционно настроение и според дадената характеристика в дописката, свещениците били хора ученолюбиви и с „млади идеи“. Характеристиката е ценна и с това, че е от съвременник, който имал непосредствени впечатления. Той ги определя като най-ученолюбивите, с по-висок интелект дори от русенските попове. „Свещениците о. о. Кръстьо Стойков и Стоян Станчев са попове, редки даже и по градовете. Тия са люде ученолюбиви и тъй да кажа с млади идеи. Они заедно с твърде способни си учители, усърдно и неуморно се стараят за моралното въздигане на селяните си. Наскоро след дохождането си в това село, г. Тома Кърджиев сполучи да отвори и читалище. Членовете му съвместно си изпълняват длъжностите и няма що да пречи на добрия му ход. То приема всички български вестници и по-важни списания. Тука и двоицата свещеници приемат при всичката си сиромашия по едно „Знание“ и по едно „Училище“. Нещо, което нашите русенски попове нито помислюват да сторят. Последното вестниче „Училище“ има в това село нещо около десетина спомощници (абонати). Съставете си понятие за ученолюбието на червенородско.“

Друг деен участник в читалищния живот бил кръчмариот Михо Цанев. Неговите заслуги не се изчерпват само с

това, че предоставил безплатно на разположение на читалището част от къщата си. Той го е подпомагал и с парични средства, изпълнявал е различни задачи. Носил е читалищни пари на Никола Обретенков за вестници и списания. В писмото си от 18 октомври 1874 година Тома Кърджиев писал на Никола Обретенков: „Днес пращам по бай Муха сто и двадесет (120) гроша, които приеми и забележи ги срещу стойността на изпращаните до еелското ни читалище вестници“.

В читалището активна културна дейност развили и другите учители. Велко Абаджиев, като Тома Кърджиев, бил изпратен от Русенския революционен комитет да помага изграждането на местния комитет. И на него читалището било легалното място за революционна дейност. Наред с революционната, той развил и просветна дейност като изнасял сказки, участвувал в подготвянето на пиеси. Неделчо Цанев, „... доста развитичък момък...“, без да участва в революционния, взема дейно участие в културно-просветния живот на селото. Деен участник в читалищния живот бил и младият Трифон Минчев, който като възпитаник на читалището и вечерното училище, разнесъл революционна искра в съседното Ново село, в което бил учител.

Читалището водило оживен културен живот. Пренесъл опита на читалище „Зора“ от Русе, Тома Кърджиев, с помощта на другите учители, успял да организира любителска театрална група, която за първи път в селото представила пиеси пред населението. За развитието на театралната дейност в череноводското читалище ценна помощ оказало русенското читалище „Зора“. То изпращало любители-артисти, които подсилвали череноводската театрална група. В спомените си Стати Попов изтъква, че в Червена вода била представена два пъти драмата „Изгубена Станка“, по всяка вероятност през 1874-1875 година.

Към читалището Тома Кърджиев открил и вечерно училище. Целта на училището била да даде знания на по-възрастните младежи, които не могат да посещават дневното училище и да насажда у тях революционни идеи. Обучаваните младежи активно участваха в политическия живот на селото, голяма част от тях били съмишленици на революционното движение. Взели участие и в културно-просветния живот на селото. Редовно слушали сказките

на учителите и свещениците, посещавали събранията. От тях набирали участници в изнасяните пиеси.

Просветната дейност на читалището се допълват от библиотеката, с която то разполагало. В нея се четели и съхранявали българските легални и нелегални вестници. Това се потвърждава от писмото на Тома Кърджиев до Никола Обретенов, с което Кърджиев уведомява, че изпраща пари за вестници и от дописката във в. „Напредък“, в която се казва, че „читалището в Червена вода приема всички повременни български вестници и списания“. То подтикващо червеноводчани да търсят и си купуват хубави книги, предимно с революционна тематика. Така Никола Цончев купува стихосбирката на Христо Ботев и Стефан Стамболов и я разпродавал на свои близки и другари, книгата „Кремлячий луг“ и др.

Читалището в Червена вода изиграло важна роля в културно-просветния и революционен живот на селото. Червена вода било първото село в Русенско, където още преди Освобождението са изнасяни пиески пред населението. Червеноводското читалище имало големи заслуги и при организирането на революционните борби в селото. На стр. 106 в „Спомени за българските въстания“, Никола Обретенов писал: „Двамата учители, заедно със селяните от читалището, съставиха революционен комитет, който нарекоха „Каран“. Участниците в комитета са били и активни читалищни дейци“.

ДЕЙНОСТ ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ДЕВЕТИ СЕПТЕМВРИ

Червеноводското читалище, основано от Тома Кърджиев още преди Освобождението, продължава своята дейност и след него. В живота на читалището има моменти, когато то временно преустановява своята дейност, но ентусиазирани инициатори отново заработват и съществуването му продължава.

Данните за читалището от първите години след Освобождението са много оскъдни и трудно е да се представи цялостната му дейност през този период.

След Освобождението наименованието на читалището „Начало“ се заменя със „Селянино, събуди се“, което остава до 1953 г. Изборът на това наименование може да се обясни по следния начин. По него време в България и

в Червена вода широко е разпространена книгата „Селянино, събуди се“, която третира просвещаването на селянина, за да осъзнае той тежкия си живот и сам да търси начин да го подобри.

Според отразеното в летописната книга от Стоян Новаков, читалището е развивало усилена дейност до 1903 година включително. След тази година по липса на ръководство то преустановява дейността си, като имуществото му — библиотеката и останалия инвентар — се предават безвъзмездно от общината на местната кредитна кооперация „Помощ“ на съхранение. Какво е било това имущество не се знае, защото всичко е предадено напълно формално, без опис.

Инициативни и ентузиазирани младежи организират на 8. II. 1909 г. събрание, на което се възобновява дейността на читалището. На това събрание се избира комисия от четири члена — Петър Камбуров, Т. Йовчев, Петко Грозев и Марин Кошовски, които изработват проектоустава на читалището. Той се приема на второто читалищно събрание, състояло се на 22. II. 1909 г. Уставът предвижда членството в читалището, плащането на членски внос, правата и задълженията на членовете и определя организационния строеж. Висш орган на читалището е читалищното събрание. Дейността му се ръководи от Управителен съвет начело с председател и членове.

Главната трудност, която се среща, е липсата на средства. Тогава читалищата не са се субсидирали от държавата или от други стопански организации. Читалищният съвет решава да се изградят комисии, които да обхождат жителите на селото и да съберат средства за нуждите на читалището.

На 22. I. 1910 г. Управителният съвет наема помещението на Иван Христов — Дългия и така читалището отново се сдобива със собствено помещение. Скъсва се с дотогавашната практика важните организационни и културно-просветни въпроси да се решават в кръчмите. През 1910 г. също с решение на Управителния съвет (Настоятелството) се взема решение да се подвържат всички читалищни книги и да се закупят лампи за осветление.

Културните нужди на селото са големи. Те не могат да се задоволят с наетото под наем помещение. На общочиталищно събрание през 1911 г. се решава да се учреди фонд „Направа на собствено читалищно здание с театра-

лен салон". На това събрание се решава читалището да стане член на Читалищния съюз в България.

Войните оказват пагубно влияние върху работата на читалището. Инициаторите и видните читалищни дейци са мобилизирани, което става причина до 1915 г. то да съществува само формално, а от 1915 до 1919 г. въобще да не съществува. Имуществото му е разграбено и унищожено от минаващите през селото наши и чужди войски (библиотеката и инвентарът след направата на новото училище „Христо Ботев“ са били в училищния салон, където са разквартирувани и войските).

Читалището възобновява дейността си на 14. XII. 1919 г. За по-доброто обслужване на населението, Управителният съвет решава прислужникът на кредитната кооперация „Помощ“ да работи и в читалището като прислужник и библиотекар. Друго важно решение от 1929 год. е да се направи постоянна сцена в съществуващия училищен салон, която да се ползува за изнасяне на пиеси. През 1923 г. се прави ремонт на сцената, боядисва се и се изработват декори, завеси и други приспособления.

За увеличаване на фонда „Постройка на здание за читалище“ се изнасят пиеси, уреждат се вечеринки и томболи. Така през 1926 г. се провежда томбола с 5000 билета. Сформират се комисии, които обхождат населението и събират продукти за наградите без да се заплащат. От проведената томбола остава чиста печалба от 3270 лева, които се заприходяват към фонда.

През 1931 г. читалищното ръководство отправя писмо до общинския съвет, с което го моли да отпусне половин декар на площада за постройка на читалище. Тази молба не е била удовлетворена, понеже се нарушавал регулационният план на селото. Въпросът за читалищната постройка силно вълнува членовете и те много пъти го поставят на обстоятелни обсъждания. На общогодишното събрание на 24. II. 1935 г. се решава да се построи двуетажна постройка със салон, която да се ползува от читалището и общината, като се изразходват средства от двете учреждения. Читалището вече има събрани към фонда 160 000 лева. През 1937 г. се пристъпва към действие. Възлагат на архитект да изготви плана за читалищната сграда за което му се заплаща 5000 лева. През 1938 г. планът е готов. Обявява се търг за строежа. Получава се висока цена, а и в страната се забелязва бързо

поскъпване на строителните материали. Така постройката на читалищната сграда преди 9. IX. 1944 г., въпреки голямото желание на населението, остава неосъществена.

Организационно читалището укрепва и членовете му бързо се увеличават. През 1909 г. то има 18 действителни члена, през 1919 г. — 26 действителни, а през 1929 година — 95 действителни и 40 спомагателни.

Просветната дейност на читалището се осъществява по няколко начина. Най-популярният е четенето на книги и вестници. Стремекът на Управителния съвет е да абонира предимно прогресивни вестници и списания. В 1910 година са получавани списанията „Земеделци“, „Пчела“, „Майка и дете“, „Природа“ и вестниците „Дневник“, „Свободна воля“ и „Русенско ехо“. Макар и ограничавани, прогресивните вестници са будили голям интерес у червеноводските читатели. На заседание на читалищното ръководство през 1926 г. се взема решение да се пишат писма до техните редакции и да се помолят да изпращат изданията си до читалището предвид големия интерес към тях и липсата на средства за абониране. На тези писма се отзовават много редакции и по масите се появяват няколко прогресивни вестника и списания. Между тях са „Наковалня“ с редактор Димитър Полянов и „Нов път“ с редактор — Георги Бакалов. В селото се създава голямо оживление и се повеждат разгорещени спорове на литературни и политически теми. Това прави впечатление на местните полицаи и пътуващи агенти на Обществена безопасност. Председателят на читалището Георги Шаламанов е извикан в околийското управление и му е искано обяснение. Задължили са го да спре получаването на прогресивните вестници и списания. Обясненията на председател яна читалището са били, че се получава само правителствения вестник „Демократически сговор“, а останалите идват без абониране. Работата се усложнява и нагрява опасност от арестуване на Шаламанов. Това предизвиква намесата на Русенския комитет за борба против политическия терор в страната, след което Георги Шаламанов е освободен. Околийският управител настоява да се прекрати четенето на прогресивни вестници, но под натиска на прогресивните сили те продължават да се получават.

За водене на планова и системна културно-просветна дейност в селото през 1928 г. се избира тричленна коми-

сия. Всяка сряда и петък в училищния салон се устройват сказки, беседи и четения. Отлични беседчици по това време са Георги Шаламанов, Георги Стефанов, Филип Станев, Ганчо Попов и др. Работата се разраства и към читалището се открива народен университет. Изнасят се лекции: из историята на работническото движение от Георги Шаламанов, из историята на България от Георги Попов и др. За избягване на разпраски с полицията лекциите из историята на работническото движение се изнасят под рубриците „Индустрия“, „Земеделие“ и др. Народният университет събужда голям интерес в селото. Той се посещава масово от младежи и възрастни. По време на лекциите се водят спорове и дискусии, които спомагат за изясняване същността на основните въпроси.

Същевременно се продължава инициативата на Тома Кърджиев да се подготвят и изнасят пиеси. В тях участвуват предимно учители и ученици от средните училища. Първата пиеса, изнесена от учителите през този период е „Борислав“. Тук се отличават любителите-артисти Геор-

Самодейците Дарина Монева и Петко Генчев
в „Боряна“ на Й. Йовков

ги Шаламанов, Георги Джуров, Боян Доробанов, Петър Стефанов и др.

Пиесите са се давали с благородна цел — да се съберат средства за напрана на читалищна сграда. Участниците сами приготвят декори и костюми (пиесата „Иванко“ от Васил Друмев през 1928 година е подготвена по този начин).

Художествената самодейност се обогатява с основаването на тамбурашки оркестър в 1935 г. В него участват Тихол Тихолов, Христо Дончев, Атанас Еленски, Цанко Тодоров, Трифон Белчев, Михо Гецов и др. Те се подготвят самостоятелно и със собствени инструменти. За по-добра подготовка се използва диригент от Русе, на когото лично заплащат. За три месеца оркестърът научава няколко танцови мелодии и на 7. I. 1932 г. се изнася първата танцувална вечеринка. Театралният колектив и тамбурашкият оркестър помагат за привличане на младежи и за оказване на марксистическо влияние върху тях. Най-популярната песен, изпълнявана от оркестъра, е „Бандера росса“. Тя се е играела на фокстрот и мелодията ѝ се е харесвала дори на стражарите от селото. Оркестърът и театралната трупа спомагат много за идейното израстване на младежите Георги Тихолов, Дани Каракашев, Петър Камбуров, Михо Сербезов, Васил Саджеклиев, Марин Панайотов, Георги и Стефан Бърденски, Никола Овчаров, Марин Минев, Петър Донеv и др.

Червеноводското читалище е инициативно и водещо читалище в Русенско. През 1928 г. Управителния съвет решава да се проведе окръжна читалищна конференция, на която да се изнесат реферати на научна основа и да се обмени опит между читалищните дейци. Окръжният читалищен съюз най-напред отказва да си даде съгласието, опасявайки се от сериозни политически последици, но по-късно се съгласява. Сбирката се провежда през есента. На нея присъствуват представители на Окръжния читалищен съюз и читалищни дейци от окръга. Органите на държавната безопасност са счели, че се върши някаква политическа провокация и изпращат две коли с агенти, които да предотвратят опасността. Агентите внасят смут сред населението и участниците в конференцията. Благодарение на твърдостта на читалищните дейци, сбирката се провежда. Изнасят се реферати за работата на читалищата при тогавашните условия, за библиотечното дело

и др. Болшинството от участниците споделят своя опит и след това конференцията се закрива.

Една интересна инициатива показва отношението на читалището към неговите заслужили дейци. В устава е предвидено на заслужили читалищни дейци да се дават званията „Почетен член“, „Заслужил член“ и „Благодетен член“. През 1930 година за големи заслуги към читалището са провъзгласени за „почетни“ следните членове: Михаил Маринов, Петър Камбуров, Стефан Иванов,

Манол Новаков, Ганьо Попов, Михо Камбуров, Христо Ганев, Тодор Попов и Христо Михов.

През 1932 година, на общогодишно събрание е провъзгласен за благодетен член учителят Тодор Калчев, понеже е оставил възнаграждението си като секретар-касиер в полза на читалището, а през 1933 година за благодетни членове са провъзгласени: Радка Илиева, отстъпила годишното си възнаграждение от 500 лева като библиотекарка за в пол-

Почетният член на читалището Михо Кръчмаров

за на читалището и Петър Камбуров за подарената от него нива от 8 декара.

Втората световна война затруднява дейността на читалището. Повечето читалищни дейци са мобилизирани. Но дейността не се преустановява, а продължава, за да достигне своя връх след победата на социалистическата революция в страната.

ЧИТАЛИЩЕТО ДНЕС

Деветосептемврийската победа заварва читалището укрепнало, утвърдило се като място на двубой между прогресивните младежи и реакционните среди. След победата на Социалистическата революция, свободата дава нови насоки в дейността на читалището. Всичко прогресивно, утвърдило се през миналите седемдесет години, се запазва, а порядките, наложени от фашизираните елементи, се премахват. Запазват се и се разширяват в първите години заварените фондове „П. П. Камбуров“ и „Постройка на читалище“, които в деня на победата са: фонд „П. П. Камбуров“ — 7 668 лв., а фонд „Постройка на читалище“ — 509 703 лв. Читалищната библиотека е сравнително добре обзаведена. След Девети септември е направено почистване на реакционната литература и тя се заменя с нова прогресивна литература.

След свършването на Отечествената война читалището отдава заслужена почит към своите членове, загинали в последната фаза на борбата против фашизма. В годишния отчет на читалището през 1944 г. е отбелязано: „През годините на Отечествената война за честта на Отечествено-фронтовска България геройски загина парашутистът Кирил Димитров Кинров — читалищен деец. Да почетем паметта му със ставане на крака“. Това е почитта на читалищните членове, които на своето годишно събрание през 1944 г. си спомнят с признателност за своя геройски загинал другар.

Читалището подкрепя и участва във всички полезни обществени общоселски и национални инициативи. На общогодишното събрание на 4. III. 1945 г. се взема решение: „Излишъкът от 1944 г., като се допълни с 5 000 лева, да се внесе за „Заема на свободата“.

Материалната база на читалището в първите години на Свободата е била незадоволителна. Негова собственост са били 78 дка ниви, които са се обработвали от населението срещу заплащане. От средствата значителна част е била заделена към фонд „Постройка на читалище“. Освен книгите и малко примитивните стелажи, читалището не е разполагало с друго имущество. В първите свободни години се извършва и подготовка за строеж на нова читалищна сграда. Строежът на читалищната сграда започва

Читалищното ръководство през юбилейната година

през 1948 г. и продължава 3 години. Строи се от строителната организация, но поради организационни слабости се налага строежът да се прекъсне и след това да продължи по стопански начин. За построяването на първия читалищен дом в Русенско, чиято подготовка е започнала преди повече от 20 години, селяните дават много безплатен труд, най-вече чрез извозването на строителни материали до обекта. За темповете на строежа говори дадената справка в отчетния доклад от 1951 година:

1948 г. изразходвани	2 745 876 лева
1949 г. — „ —	2 832 826 лева
1950 г. — „ —	5 699 793 лева
1951 г. — „ —	<u>5 343 399 лева</u>
Всичко:	16 621 894 лева

За строежа са вложени собствени материали и труд
 както следва:

Материали от селсъвета и читалището	1 327 400 лв.
Превози на материали	357 386 лв.
Добровolen труд от бригадата	49 764 лв.
Добровolen труд от населението	80 500 лв.

Всичко

1 815 050 лв.

В завършен вид цялата сграда струва 18 336 944 лв.
 Читалището води редовен организационен живот като
 още повече активизира своите членове. Основната му дей-
 ност се състои в просветата на населението. През 1944 г.
 то е имало 166 члена, от които 109 мъже и 7 жени. От тия
 членове 9 са били почетни, а 4 благодетелни. Званията „по-
 четен“ и „благодетелен“ отначало са се давали при същи-
 те условия както и преди Девети септември. По-късно
 това е преустановено.

Просветната дейност на читалището след Девети сеп-
 тември коренно се променя. Тежестта се дава повече на
 организираната лекционна просвета. Намерила изява в
 селото още през трийсетте години, сега тя е масово сред-
 ство за възпитание на населението. Изгражда се местна
 лекторска група, която подготвя лекции и излиза с тях
 пред населението. С особен интерес се посрещат лекции-
 те из областта на медицината, политическите обзори на
 важни международни събития, лекциите из областта на
 историята и литературата. Активна лекторска дейност в
 селото са развивали лекторите Георги Тихолов, Радка
 Илиева, Веска Драгоева, Димо Тодоров, Йордан Радков,
 Цаньо Савов, Борис Йорданов, д-р Генков и др. Често пъти
 гости на селото са лектори от Русе, които с голям интерес
 се слушат от населението. През 1962 г. към читалището е
 изграден народен университет, който доразвива дейността
 на университетта отпреди 30 години.

Четенето и обсъждането на книгите остава основната
 читалищна дейност, която постепенно се доразвива и
 усъвършенствува. Читалището предоставя книгите си не
 само чрез библиотеката, но и чрез разнасянето им по
 места на читателите. През лятото на 1958 г. се организи-
 рат две подвижни библиотеки — едната в кооперативната
 почивна станция в с. Водица, Габровско, а другата в мест-
 ния пионерски лагер в местността „Зотьовец“. Така коопе-

раторите и учениците, които почиват, имат възможност да четат и да повишават културата си. Същата година и фермите на стопанството са снабдени с книги. За задоволяването на стари хора с книги се въвежда книгоразнасяне като се използват предимно пионерите.

Читалището работи заедно с училището и с отечественофронтовските организации. Организира колективни четения на книги и обсъжданията им. По време на разгърнатото се движение за комунистически труд, много от звената, които участвуват в движението, предвиждат в обещанията си кои книги колективно да прочетат и обсъдят. Провеждат се читателски конференции, вечери на географията, математиката и други.

Читалището продължава традицията на богатата културно-масова работа. В първите години инициативата е била у младежите, най-вече у средношколците, които през зимната ваканция подготвят и изнасят пред населението подходящи пиеси. През летните ваканции младежите съвместно със средношколците подготвят вокални и естрадно-сатирични програми. Читалището ръководи и дава указания и за културно-масовата работа сред младежите-бригадири от местната бригада. С голям интерес се посрещат предаванията на бригадирите, които превръщат делничните вечери в празнични. Работата значително се подобрява, когато читалищното ръководство решава да се организира и читалищен хор. Голяма заслуга за създаването и доброто представяне на хора има учителката Димитрица Обретенова.

През петдесетте години театралната самодейност се разраства. Наред с представяните през ваканциите средношколски пиеси, се създава и театрален състав от постоянно живеещи и работещи в селото любители-артисти, които заедно със средношколците изнасят по няколко представления на сезон. Особено голяма е театралната проява през 1958 г., когато се подготвя пиесата „Хан Татар“. Пиесата е подготвена много добре и е изнесена на червеноводска сцена, а по-късно и на сцените на околните села и навсякъде получава високата оценка на публиката. Добри прояви в театралната дейност от тоя период показват любителите-артисти Петко Генчев, Веска и Георги Георгиеви, Георги Витанов, Добри Еленски, Пенка Михайлова, Георги Генчев, Величка и Петко Колеви, които наред с по-младите Михаил Атанасов, Дарина Монева и др. про-

дължават дейността и през шестдесетте години.

Изучаването на историческото минало на родното село и героизмът на червеноводските четници създават голям интерес у населението. Този интерес донякъде е удължен с представянето през 1970 г. на пиесите „Борбата продължава“ и „Оръжието дойде“, които представят част от героичното минало на селото.

Художествената самодейност тясно се свързва със стопанската дейност. Подготвят се специални художествени програми за откриване „Вечерта на първия сноп“, „Рязането на брадата“ (завършване на жътвата) и др. Към читалището през петдесетте години се изграждат специални културно-просветни бригади, които посещават работещите на полето през работния сезон и изнасят програми.

С прекъсвания от 1955 г. към читалището действа и танцов състав, а от 1951 г. — тамбурашкия оркестър.

Художествената самодейност става много популярна в годините на движението за комунистически труд — от 1962 до 1970 г. Всяко звено от тогавашната лозарска бригада има своя вокална група, а повечето от звената имат и малък театрален състав. В личните и колективни обещания на участниците е отбелязано и какви пиески да се подготвят и в кои прегледи и тържествени празници да се участва с художествена програма. Истински празник за селото е провеждането на художествени прегледи между звената. Самодейните вокални и театрални състави на отделните звена през 1964, 1965 и др. години гостуват в Сваленик и съседните села.

Съвместна е инициативата на читалището и училището да се канят писатели на срещи с пионери и граждани. През последните двадесет години скъпи гости на селото са били писателите Христо Черняев, Димитър Вятowski, Асен Босев, Георги Караславов, украинският писател Дмитро Белаус и други.

През февруари 1966 г. пионерите имат среща с младия поет Стефан Цанев, техен съселянин. Срещата минава много вълнуващо.

За многогодишната си дейност читалището е получило много награди — грамоти, похвални листове и др. В чест на неговата стогодишна прогресивна обществена дейност, Държавният съвет на Народна република България го награди с орден „Кирил и Методий“ — първа степен.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

1. От съставителя	стр. 3
2. Основателят	5
3. Училищна дейност	9
Въвеждане на светско обучение	
Училището след Освобождението	
При социализма	
4. Читалищна дейност	30
Първото селско читалище в Русенско	
Дейност от Освобождението до Девети	
септември	
Читалището днес	

Издава: Народно читалище „Тома Кърджиев“.
с. Червена вода, Русенско.

Редактори: Атанас Костов
Веселин Тачев

Художници: Васил Живков
Тодор Живков

Коректор: Хълмие Ахмедова

Дадена за печат — 10. X. 1973 г.
Излязла от печат — 31. X. 1973 г.
Формат — 59/84
Печатни коли — 3
Тираж — 1000 бр.
Поръчка № 4267

Печатница на ТПК „Прогрес“ — Русе

